

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

ISTRAŽIVANJA U SPECIJALNOJ PEDAGOGIJI

BEOGRAD 2009.

UNIVERZITET U BEOGRADU -
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE -
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

*Istraživanja u specijalnoj
pedagogiji*

Research in Special Pedagogy

Priredio / Edited by
Prof. dr Dobrivoje Radovanović

Beograd / Belgrade
2009

EDICIJA: RADOVI I MONOGRAFIJE

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Istraživanja u specijalnoj pedagogiji

- Za izdavača:** Prof. dr Dobrivoje Radovanović, dekan
- Urednik edicije:** Prof. dr Zorica Matejić-Đuričić
- Uređivački odbor:**
- Prof. dr Dobrivoje Radovanović
 - Prof. dr Snežana Pejanović
 - Prof. dr Zoran Ilić
 - Prof. dr Branko Ćorić
 - Prof. dr Vesna Žunić-Pavlović
 - Prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović
 - Prof. dr Danka Radulović
 - Prof. dr Aleksandar Jugović
- Recenzenti:**
- Dr. Pedro Rankin, School for Psychosocial Behavioural Sciences: Social Work Division North-West University (Potchefstroom Campus), South Africa
 - Dr. Joe Yates, Head of Criminology, School of Social Science, Faculty of Media, Arts and Social Science, Liverpool John Moores University, Liverpool, England

Štampa:

„Planeta print“, Beograd

Tiraž:

150

Objavljivanje ove knjige je pomoglo Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj.

Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu - Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju donelo je Odluku 3/9 od 8.3.2008. godine o pokretanju Edicije: Radovi i monografije.

Nastavno-naučno veće Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, na redovnoj sednici održanoj 14.4.2009. godine, Odlukom br. 3/54 od 23.4.2009. godine, usvojilo je recenzije rukopisa Tematskog zbornika “Istraživanja u specijalnoj pedagogiji”

ISBN 978-86-80113-83-8

**EDITION:
ARTICLES AND MONOGPRAPHS**

Publisher:

University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation

Research in Special Pedagogy

For Publisher: dr. Dobrivoje Radovanović, dean

Edition Editor: dr. Zorica Matejić-Đuričić

Editorial Board:

- dr. Dobrivoje Radovanović
- dr. Snežana Pejanović
- dr. Zoran Ilić
- dr. Branko Ćorić
- dr. Vesna Žunić-Pavlović
- dr. Vesna Nikolić-Ristanović
- dr. Danka Radulović
- dr. Aleksandar Jugović

Reviewers:

- Dr. Pedro Rankin, School for Psychosocial Behavioural Sciences: Social Work Division North-West University (Potchefstroom Campus), South Africa
- Dr. Joe Yates, Head of Criminology, School of Social Science, Faculty of Media, Arts and Social Science, Liverpool John Moores University, Liverpool, England

Printing:

„Planeta Print“, Belgrade

Circulation:

150

Publication of this Book supported by Ministry of Science and Technology Development.

Scientific Council of the Belgrade University - Faculty of Special Education and Rehabilitation made a decision 3/9 from March, 8th 2008 of issuing Edition: Articles and Monographs.

Scientific Council, Faculty of Special Education and Rehabilitation University of Belgrade, at the regular meeting held on April, 14.th 2009 the Decision N° 3/53 of April, 23th 2009, adopted a Thematic review manuscripts collection of “Research in Special Pedagogy “

ISBN 978-86-80113-83-8

EVOLUCIJA NASILJA: POKUŠAJ RACIONALIZACIJE IDEOLOŠKIH DISKURSA

Mirko Filipović

Univerzitet u Beogradu - Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Katastrofička vizija društva koje se sve više utapa u nasilje nema potporu ni u policijsko-sudskim statistikama niti u rezultatima viktimacijskih anketa. Ona prevashodno služi legitimisanju nove društvene kontrole u društvima kasne modernosti zahvaćenih strukturalnom krizom (nezaposlenost, rast siromaštva, rast društvenih nejednakosti, demisija države blagostanja). L. Mucchielli predlaže složenu analitičku shemu koja obuhvata niz procesa potencijalno različitog porekla, obima i ritma, koja nam može pomoći u čišćenju ideoloških magli koje su rezultirale „bezbednosnim ludilom“.

Ključne reči: nasilje, nesigurnost, bezbednosna politika, pacifikacija običaja, inkriminacija, potrošačko društvo, društvene klase, getoizacija

Teme „nasilja“, „urbanog nasilja“ i „nesigurnosti“ postale su popularne među novinarima, političarima, ekspertima za bezbednost i intelektualcima, posebno od početka 90-ih godina prošlog veka¹, nakon serije nemira u predgrađima Liona i Pariza. Ovi termini su već banalizovani kroz svakodnevnu upotrebu u novinama i na televiziji, posebno kada treba opisati izvesna ponašanja jednog dela francuske omladine koji se obično naziva „omladina iz predgrađa“ („jeunes des cités“ ili „jeunes de banlieue“). Ta ponašanja delom korespondiraju sa klasičnom maloletničkom delinkvencijom, ali se obično dodaju i neki novi oblici „nepoštovanja“ osoba (i dobara), posebno „službenih lica“ (policajci, nastavnici...) Otuda i popularnost novih termina, kao što su „nepristojnosti“ („les incivilités“), bezrazložno nasilje („violence gratuite“) i iracionalno nasilje („violence irrationnelle“).

Prividno jedinstvo kategorije „nasilja“ u stvari je nametnuto društvenim predstavama i javnim politikama koje određuju sadržaj javne debate (koju orkestri-

¹ Sve do 90-ih, debata o nasilju i nesigurnosti je delila političku i medijsku scenu. Uprošćeno i ukratko rečeno, levica, osetljiva na „društvene uzroke“ krize, teži da objedini prevenciju i represiju, dok se desnica, insistirajući samo na represiji, vrti oko svoje stalne teme „povratka na red i poredak.“ Ova razlika polako nestaje, posebno od 1997. kada vladajuća „pluralna levica“ L. Jospina proglašava da je sigurnost drugi prioritet vlade (nakon nezaposlenosti), „republikanska vrednost, koja ne pripada ni levici ni desnici“. Želeći da pokaže odlučnost kojom bi parirala političkim protivnicima, levica objavljuje da „treba prestati sa govorom o ekonomskim i društvenim problemima koji delinkvente „opravdava“. Od tada politički diskursi postaju slični, no birači „u finišu trke“ pokazuju da „više vole original nego kopiju“. Istovremeno je na medijskom planu prisutna prava kampanja sa ciljem diskvalifikacije onih novina koje još uvek podvlače društvene korene „nesigurnosti“ i „urbanog nasilja“. U stvari, želi se delegitimisati svaki kritički, ili čak samo umereni diskurs, a u korist jedinstvene, katastrofičke vizije stanja, koja tvrdi da je sve gore i gore, da postoji „eksplozija“ delinkvencije, da su delinkventi sve mlađi i sve nasiljniji, potpuno amoralni, da to nema nikakve veze sa nezaposlenošću ili krizom institucija, da su roditelji „demisionirali“ a sudije popustljive, da treba, dakle, odlučno pronalaziti nova sredstva za uspostavljanje reda i sigurnosti.

raju mediji). Tema nasilja postala je centralna krajem devedesetih godina prošlog veka, a strah od nasilja osnovni kolektivni strah francuskog društva. Istovremeno, i ta tema i vokabular su neodvojivi od ideje o porastu nasilja i delinkvencije², od opšte predstave o tome da smo svedoci „kontinuiranog pogoršavanja situacije“, pojave novih generacija delinkvenata koji su „sve mlađi i sve nasilniji“ itd.

Naučni postupak, međutim, zahteva da se pođe od dvostrukog postulata: o heterogenosti nasilnih ponašanja i nepostojanosti njihovog moralnog i pravnog statusa. Tako, L. Mucchielli nudi opštiji i složeniji okvir koji može da oslobodi razmišljanje od uprošćene, jednoznačne i linearne jednačine “porast versus opadanje nasilja”. Taj model polazi od celine postavljenih hipoteza o prirodi i kretanju procesa koji mogu da izazovu nasilna ponašanja u interpersonalnim odnosima i/ili uzrokuju preobražaj statusa tih ponašanja (koji dovodi do njihovog većeg prijavljivanja). Mucchielli predlaže da se utvrdi najmanje pet transverzalnih procesa, potencijalno različitog porekla, obima i ritma: 1. društveni proces pacifikacije običaja, 2. političko-pravni proces disciplinovanja putem inkriminisanja, 3. proces sudivosti³ sukoba iz svakodnevnog života, 4. društveno-ekonomski proces takmičenja za potrošna dobra i 5. proces ekonomsko-društveno-prostorne segregacije.

TABELA 1: Evolucija krivičnih dela zabeleženih u policiji i žandarmeriji (izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova RF)

	1998	2002	2006	2002-2006
krađe-ukupno	2 291 404	2 507 027	2 080 128	-17,0%
provale	395 913	432 593	335 052	-17,9%
krađe automobila i dvotočkaša	1 103 292	1 084 191	744 245	-31,4%
krađe od pojedinaca uz upotrebu nasilja, bez oružja	73 811	121 309	119 604	- 1,4%
obične krađe od pojedinaca	509 046	628 557	657 051	+ 4,5%
krivična dela u privredi i finansijama	287 415	355 342	334 064	- 6,0%
napadi na lica	220 948	303 552	375 414	+23,8%
udarci i ranjavanja bez smrtnih posledica	86 621	125 198	164 359	+31,3%
napadi na javni moral	33 014	37 813	39 191	+ 3,6%
nasilje prema porodici i deci	38 637	47 926	55 080	+14,9%
pretnje i ucene	39 930	61 983	77 016	+24,3
napadi na dostojanstvo i ličnost	12 503	17 739	27 255	+53,6

² Taj porast se izražava kroz „krize“ sa kojima se suočava društvo, a one, u zavisnosti od viđenja autora, mogu biti: kriza države i političkog sistema, kriza mehanizama primarne socijalizacije (porodica, škola), ekonomska kriza, kulturna kriza itd.

³ Sudivost (la juridiciation) je izraz koji Mucchielli koristi da označi obraćanje sudstvu radi rešavanja sporova, sukoba, svakodnevnih razmirica.

	1998	2002	2006	2002-2006
krivična dela povezana sa drogom	92 858	108 121	151 487	+40,1%
trgovina drogom	11 908	5 165	5 792	+12,1%
korišćenje droge	64 404	81 110	115 917	+42,9%
kršenje zakona iz domena "policije za strance"	41 814	57 643	87 821	+52,3%
destrukcije i degradacije dobara	500 911	589 278	493 762	-16,2%
napadi na ovlašćena lica	32 938	49 262	56 678	+15,1%
drugo	97 770	143 657	146 180	+1,7%
ukupno	3 565 525	4 113 882	3 725 588	-9,4%

Iz tabele se, najpre, može konstatovati da teška fizička nasilja u francuskom društvu nisu u porastu. Najpre, broj ubistava (kao uravnotežen pokazatelj, zbog male „tamne brojke“ i zbog postojanosti pravne definicije), osim kratkotrajnog povećanja zabeleženog u prvoj polovini 80-ih, vidljivo opada. Dalje, iako „umišljajne telesne povrede“, prema policijskim podacima, značajno rastu, sudske statistike⁴, mnogo preciznije u pogledu podataka o težini tih povreda, pokazuju blago i kontinuirano opadanje teškog nasilja (povrede koje uzrokuju medicinski potvrđenu nesposobnost za rad više od osam dana). Najzad, i u policijskim i u sudskim statistikama samo su verbalna nasilja u značajnom porastu. Viktimacijske ankete⁵, koje, kao i administrativne statistike razlikuju teška nasilja (nesposobnost za rad duže od 8 dana), laka nasilja (nesposobnost za rad do 8 dana), i verbalna nasilja, pokazuju porast samo ove poslednje kategorije. Procenat lica koja izjavljuju da su u protekle dve godine bila žrtve fizičkog napada je vrlo postojan (7%). Takođe je postojan i broj lica koja izjavljuju da su udarili ili povredili nekoga. Pokazuje se, međutim, da multiviktimacija (broj lica koja su bila izložena većem broju napada u ispitivanom periodu) lagano raste, što ukazuje da se viktimacija sužava ili koncentriše na određene ograničene prostore.

Iz tabele se vidi da je između 2002. i 2006. najviše opao broj krađa. (Krađe su brojčano toliko značajne da samo evolucija ovog broja određuje opšti izgled evolucije celine kažnjivih dela.) Preciznije, ovo opadanje je povezano pre svega sa krađama automobila i dvotočkaša, a zatim i sa provalama. Ovo opadanje, inače započeto u ranijem periodu, konstatuje se i u većini zapadnoevropskih zemalja. Faktor koji ovde ima značajnu ulogu jeste bolja zaštita automobila i kuća, a ne porast efikasnosti policijske aktivnosti. No, tabela otkriva i da su neke krađe (vols simples contre les particuliers), izvršene uz ili bez upotrebe nasilja, u kontinuiranom porastu. One se mogu razumeti kontekstu potrošačkog društva u stalnom razvoju, koje istovremeno pojačava procese društveno-ekonomske ekskluzije, i

4 Videti: Mucchielli, 2008b: 31.

5 Počev od 1996. INSEE (Nacionalni institut za statistiku i ekonomske studije) vrši viktimacijske ankete na reprezentativnom uzorku od 11000 lica.

pothranjuje sve vidljiviji proces getoizacije. Stalni razvoj potrošačkog društva praćen je razvojem „delinkvencije prisvajanja“ koja predstavlja vrstu nasilne preraspodele koju vrše najčešće oni koji su na marginama društva, ako ne i potpuno isključeni iz njega, ali žele da postoje, pokažu se, poseduju i uživaju u potrošnji kao ostali.

Jezgro delinkvencije omladine iz 60-tih bila je takođe krađa, u prvom redu automobila i motora, i prateće opreme.⁶ Imati automobil je postalo jedan od ciljeva svih mladih, znak distinkcije društvenog statusa i samostalnosti odraslih, čak značajna „oprema za zavodjenje“ onima koji traže uzbuđenje i avanturu, i neophodan rekvizit nove „civilizacije slobodnog vremena“. Ali, tu nije bilo reči o krađama prisvajanja od strane siromašnih zarad preživljavanja, kao kod beskućnika ili slugu u 19. veku, niti o white collar krađama koje je opisao E. Sutherland, već o privremenom prisvajanju („pozajmljivanju“) kulturnih predmeta potrošačke civilizacije. Paradoks savremenosti, pisao je D. Riesmann, je u tome što poziva mlade da svoju individualnost potvrde potrošnjom standardizovanih proizvoda koji su im putem reklama predstavljeni kao moderni⁷. Taj proces je toliko snažan da osuđuje na frustraciju i izaziva devijantnost jednog dela onih koji ne mogu da tu potrošnju ostvare (Mertonov model). Fenomen je relativno skromnih razmera 60-tih, koje su obeležene rastom kupovne moći svih društvenih slojeva i postojanjem pune zaposlenosti. Sa krajem „trente glorieuses“, sa počecima krize sedamdesetih i pojavom strukturalne nezaposlenosti masovnijih razmera, ove krađe, uz izvesno zadržavanje ludičko-prestupničke dimenzije karakteristične za adolescenciju, dobijaju i „egzistencijalnu“ dimenziju, postajući finansijsko sredstvo za preživljavanje onih koji su „izbačeni iz igre“.

Savremenost se odlikuje sve surovijim takmičenjem za posedovanjem potrošnih dobara u društvu u kome anonimnost olakšava posao lopova. Osnovni rizik kome su pojedinci izloženi predstavlja krađa dobara ili novca (koja omogućava sticanje dobara tj. učestvovanje u vladajućim društvenim obrascima potrošnje).⁸ Pri tome, rizici koji se odnose na dobra i oni koji se odnose na lica nisu uvek nezavisni jedni od drugih. Izvršenje nekih krađa zahteva upotrebu fizičke sile, posebno ukoliko žrtva pruža otpor. Nasilna ponašanja se, dakle, pokazuju i kao posledica određenih krađa, te bi se mogla smatrati cenom za održavanje nejednakosti i situacije izopštavanja u potrošačkom društvu u stalnom usponu. (Mucchielli 2008b: 15) Tako, dok se čini da primena fizičke sile opada u mnogim drugim oblastima društvenog života i društvenih odnosa, krađa uz upotrebu nasilja, koja

6 Značajan porast udela mladih u opštoj populaciji, kao posledica posleratnog baby-boom-a sam po sebi objašnjava najveći deo porasta klasičnih fenomena maloletničke delinkvencije u ovom periodu. 1960. ima 5,6 miliona mladih od 15 do 25 godina, a 1975. 8,5 miliona.

7 Broj automobila je porastao je sa 1,5 na 15 miliona između 1950. i 1971. Potrošačko dobro koje se, kao nekada automobil, najbrže i najmasovnije širi, je danas mobilni telefon. Kao jednostrano priželjkivano, a nejednako raspoređeno dobro, on predstavlja predmet masovnih krađa. 2003. godine policiji je prijavljeno 185000 krađa mobilnih telefona, što predstavlja 45% ukupnog broja prijavljenih krađa, a u 30% slučajeva korišćeno je i nasilje.

8 Viktimacijske ankete sprovedene u regionu Île-de-France pokazale su da je čak jedna četvrtina domaćinstava u protekle tri godine pretrpela bar jednu krađu ili provalnu krađu, dok je manje od 0,5% lica reklo da su bili izloženi napadu koji je prouzrokovao fizičku povredu. Oko polovine svih vrsta nasilja prijavljenih od strane žrtava u predgrađima Pariza povezano je sa krađom ili njenim pokušajem. (Mucchielli, 2008b: 13)

se dešava najčešće između nepoznatih, pokazuje se kao značajna protivrečnost procesu pacifikacije običaja.

Već nekoliko decenija u francuskom društvu deluje proces društvenog razdvajanja-polarizacije, koji sve više udaljava životne uslove i sudbine različitih društvenih grupa.

Počevši od 1997. INSEE izdvaja „osetljive urbane zone“ („Zones urbaines sensibles“) na osnovu serije demografskih i društveno-ekonomskih kriterijuma, kao što su: veliki udeo mladih u lokalnoj populaciji, veliki udeo stranaca, visoka stopa nezaposlenosti, visoka stopa stopa privremenih zaposlenja itd. Ukratko, na ovim teritorijama se u tolikoj meri stiču situacije nesigurnosti i ranjivosti, pa čak i isključenja, da se čini legitimnim da se govori o procesu „getoizacije“⁹. Podaci policije, ali i podaci koje prikuplja ONZUS (Observatoire national des zones urbaines sensibles) ukazuju da su u ovim zonama nasilna ponašanja češća nego ranije. To se odnosi na umišljajne telesne povrede, verbalna nasilja (pretnje, ucene), i nasilne krađe bez upotrebe oružja izvršene na javnim mestima. Viktimacijske ankete INSEE ukazuju da su napadi na lica kao i krađe od pojedinaca češći u ZUS. Viktimacijske stope između ZUS i opština i naselja koje ne sadrže ni jednu ZUS razlikuju se od jedan do dva puta. (Mucchielli: 2008b: 16)

Najčešća su porodična nasilja, a stopa seksualnih nasilja i „nasumičnih“ napada je niža od one u gradskim centrima. Stopa multiviktimacije je viša, što je logično, jer su, u slučaju porodičnog nasilja, na primer, počinioci i žrtve u stalnom kontaktu. I stepen težine nasilja u ZUS je viši. Mucchiellievo istraživanje sudskih spisa potvrdilo je da se teška nasilja (od ubistava do telesnih povreda praćenih privremenom nesposobnošću za rad) vrše najčešće u situaciji međusobnog poznavanja i porodično-bračnih odnosa i da se dešavaju mnogo češće u ZUS¹⁰. Na ovim teritorijama koncentrisana su lica u situaciji velike društveno-ekonomske neizvesnosti, što je značajan činilac nelagodnosti, depresivnosti, stresa i agresivnosti koji mogu samo da pogoršaju interpersonalne sukobe.

Viktimološke ankete, ma koliko korisne, nisu dovoljne za precizniju procenu različite učestalosti nasilnih ponašanja na određenim teritorijama. Njima, na primer, izmiče veliki deo nasilnih ponašanja dece i adolescenata, jer se pitanja postavljaju samo starijima od 15 godina. Terenske ankete i ankete o samoprijavljenoj delinkvenciji („delinquance autodéclarée“) ukazuju, međutim, da je najveća učestalost i najveći broj ponovljenih napada u collèges (ovo odgovara višim razredima osnovnih škola kod nas) u osetljivim četvrtima. Takođe, teško se obuhvataju i nasilna ponašanja u sukobima između dela omladine iz osetljivih četvrti i predstavnika institucija, pre svega policije. A oni su se veoma pogoršali u poslednjih četvrt veka, postajući simetrično nasilni i pretvarajući se ponekad u masovne sukobe u lokalnim ciklusima odmazde. Ovi sukobi sa policijom danas predstavljaju sve češći način ulaska mladih iz osetljivih četvrti u krivični sistem.

Napetost raste i u školi, u odnosima ovih mladih i nastavnika, savetnika, direktora. Mucchielli tvrdi da se jasno vidi „...da je reč o nasilnoj ozlojeđenosti zbog ne-

9 Filipović, M. (2006), Bez izlaza i bez saveznika: pobune u francuskim predgrađima, Sociologija 3/2006, pp.265-282

10 L. Mucchielli: Demographic and Social Characteristics of Murderers and their Victims, Population-E 2004, 59(2).

uspeha i poniženja koji se jednako ispoljavaju u svakodnevicu i u određenim trenucima izliva kolektivnih osećanja kao što su pobune.“ (Mucchielli 2008b: 18)

Iz sociološke vizure, ova ozlojeđenost koja ponekada poprima nasilnički karakter neraskidivo je povezana sa odnosima između društvenih klasa, i dovedena do vrhunca sa snažnim porastom društveno-teritorijanih nejednakosti koje danas podrazumevaju koncentraciju bez presedana stanovništva sa Magreba i iz podsaharske Afrike, u „osetljivim“ četvrtima.¹¹

Aktualno suprotstavljanje „Bouffons-a“ („naduvenko“) i „Racailles-a“ („šljama“) ponavlja staru, poznatu društvenu šemu.¹² Činjenica je da najsiromašniji đaci iz nižih društvenih klasa vrlo rano ulaze u „laku“ delinkvenciju koja je konstantna u osetljivim četvrtima, i tesno povezana sa učestalim druženjima u grupi sličnih, a takođe, sa školskim neuspehom. Društvena i školska suprotstavljenost su danas sve više prepletene (udvojene) sa etničko-rasnom suprotstavljenošću, jer školska segregacija (na primer, uvođenje „classes de niveau“¹³) stalno pojačava ovaj fenomen. Kolektivni identitet zasnovan na rasnoj pripadnosti biva pojačan (zajedničkim) školskim neuspehom. Tako, „...iza udarca pesnicom koji mladi crnac zadaje mladom belcu, da bi potvrdio svoju nadmoć ili ga privoleo da mu dâ svoj mobilni telefon, krije se ipak očigledan društveni revanš. Ova dimenzija bez sumnje boji deo nereda, krađa uz upotrebu nasilja kao i, u drugačijem poretku ideja, određene nasilne akte izvršene od strane „razbijača“ („casseurs“) na rubovima protesta.“ (Mucchielli 2008b: 19) Kako su školski neuspeh i prihvatanje delinkventnog identiteta dve glavne odrednice za ulazak u delinkventnu karijeru, mladi iz osetljivih četvrti su dvostruko ranjivi.

Ako deo ovih mladih shvata svoju situaciju isključenosti i podređenosti, između ostalog i kao posledicu rasizma čije su žrtve, onda ne treba da čudi što razvijaju kontrarasizam okrenut ka „belcima“ (i „Jevrejima“).

Dalje, konstatuje se sve veći porast broja krivičnih dela iz kategorije „napadi na lica“ („atteintes aux personnes“) u celini. No, viktimacijske ankete od kraja devedesetih do danas pokazuju da je broj lica koja izjavljuju da su bila žrtve fizičke agresije u prethodnom dvogodišnjem periodu zapravo veoma stabilan. Jedina tendencija porasta koju otkrivaju ankete odnosi se na verbalna nasilja. Pošto je beleženje kažnjivih dela od strane snaga reda pod uticajem zakonodavstva, jasno je da se, kada se menja zakon, modifikujući definiciju kažnjivog dela, menjaju i brojke. Od početka devedesetih zakonodavac neprestano modifikuje zakon, pošttravajući represiju za dela iz kategorije napada na lica. Tako, policija i žandarmerija beleže i gone i ona dela (ponašanja) koja ranije nisu bila kažnjiva, i koja prijavljuju osobe koje ranije nisu smatrane žrtvama. U pozadini ove evolucije za-

11 U javnoj raspravi dominiraju strah, predrasude i moralni sudovi, pa se ne govori o klasama, već o „antibelom rasizmu“, ispoljenom, na primer, prilikom protesta đaka i studenata tokom 2005-6 kada su „tamnoputi razbijači iz predgrađa“ zlostavljali mahom bele učesnike protesta. Govorilo se takođe i o „rastućem antisemitizmu“ ovih mladih imigranata iz predgrađa, i o tome da i nasilje u školama sve češće dobija „rasni prizvuk“.

12 Tako, tradicionalno sukobljavanje grupa mladih pridošlih iz susednih sela prožima čitavu istoriju seljačkog društva. Takođe je tradicionalno suprotstavljanje društveno-klasni grupu mladih u gradskoj školskoj sredini, na primer, „College boys-a“ i „Corner boys-a“ u američkim gradovima u prvoj polovini 20. veka, „Loubards-a“ i „Zonards-a“ u Francuskoj 70-tih.

13 M. Filipović, Nasilje u francuskim školama: Moralna panika i činjenice, u Poremećaji ponašanja u sistemu obrazovanja, FASPER, Beograd 2008, pp. 233-247.

konodavstva jeste zapravo razvoj društva u kome se menja odnos prema nasilju. Društvo menja status nasilja, ono ga sve više stigmatizuje i delegitimiše, ne priznaje mu više smisao. Prag tolerancije povezan sa nekada prihvatanim nasilnim ponašanjima opada: „Ono što je nekada smatrano za 'normalno' ili 'preterano, ali podnošljivo' postalo je nenormalno i neprihvatljivo. Ono što se nije htelo videti, pada svima u oči. Ono što je smatrano za privatnu stvar, postalo je javna stvar“ (Mucchielli 2008b: 34). Tako počinju da se prijavljuju i nasilja koja nisu nova, ali su promenila status, i više nisu prihvatljiva. To se masovno odnosi na seksualna nasilja, nasilja u braku, zlostavljanje dece i različite oblike uznemiravanja.¹⁴ Otuda javni paradoks: opšta predstava (ili osećaj) da su nasilna ponašanja u porastu može da bude praćena procesom ubrzavanja denuncijacije nasilja, i da ide uporedo sa stagnacijom, ili čak opadanjem stvarne učestalosti nasilnih ponašanja.

Treba precizirati da rukovodeće osoblje dva puta češće nego radnici prijavljuje verbalno nasilje. Otuda pitanje: da li je reč o stvarnom ogrubljanju društvenih odnosa ili o povećanju netolerancije u najimućnijim sredinama? Mucchielli otkriva da je povećana zabrinutost za bezbednost, to jest osećanje nebezbednosti viših društvenih slojeva, ustanovljavano u anketama devedesetih, prethodilo porastu prijava napada niskog intenziteta (verbalnog nasilja u viktimacijskim anketama INSEE), što upućuje na zaključak da ih njihovo osećanje za bezbednost čini obazrivijim za društvene „neprirođenosti“ koje više ne podnose.

Takođe, žene verbalno nasilje prijavljuju znatno češće nego muškarci, pa se postavlja pitanje da li su one sve više vredane ili možda samo to manje tolerišu? U širokom procesu civilizovanja običaja koji opisuje Elias, vrlo važna uloga pripisana je učešću žena u dubokoj promeni koja vodi društvo ka htenju da ubuduće više štiti pojedinca nego institucionalni poredak, tradicionalno nejednak prema ženama. Tako, na primer, sa druge strane „feminizacije“ običaja koja će doneti novu definiciju seksualnih zločina, nalazi se zapravo novo shvatanje integriteta ljudske ličnosti, tela i duše. Posledično, nasilje se emancipovalo od fizičke agresije, da bi se u opštem smislu proširilo na ljudsku ličnost i, budući takvo, reč je postala nasilna kao i gest, dostojanstvo osetljivo kao i telo.¹⁵

Većina intelektualnih tradicija u kojima se razmišlja o kretanju zapadnih društava od početaka moderne epohe (od Marksa i Baumana, preko Elijasa, Frankfurtske škole i Fukoa) slaže se da je kontinuirani proces zavođenja discipline u njima jedna od najvažnijih karakteristika moderniteta. Razvoj države je uvek bio jedan od pokretača tog procesa. Suočena sa posledicama masovne nezaposlenosti i porasta nejednakosti, visokim nivoom delinkvencije protiv imovine i rastućim zahtevima za bezbednošću, većina zapadnih država je devedesetih godina prošlog veka uložila velike napore da ponovo ovlada svojim suverenim prerogativima u krivičnoj oblasti kako bi nametnula novu društvenu kontrolu.

14 Kroz ovo kretanje opaža se temeljit preokret osetljivosti društva koji ide u prilog zaštite najslabijih lica, posebno žena i dece, i odbacivanja svih oblika surovosti, pripisivanih često „mačizmu“.

15 Podizanje praga osetljivosti proširuje polje radnji označenih kao nepodnošljive i naglašava saučešće i moralno poistovećivanje sa žrtvama tih radnji, posebno ako je prisutan pojam patnje. Ovo kretanje doprinosi uobličavanju zahteva za bezbednost i za preuzimanje brige za nju upućenog državi, koja na to odgovara sve bržim procesom inkriminisanja.

U tom „disciplinovanju“ društva, proces inkriminisanja je od ključnog značaja. Tako se pokazuje da je proces pacifikacije običaja neodvojiv od procesa jačanja penalizacije običaja.

Nizom zakonskih reformi uvedena je serija novih inkriminacija¹⁶, a gonjenje i represija već postojećih pojačani su na tri načina: 1. pooštavanjem postojećih kazni (posebno u oblasti seksualnog nasilja i „uvreda“ nosilaca javnih ovlašćenja, 2. promenom kvalifikacije određenih dela i 3. pooštavanjem kvalifikacije određenih dela dodavanjem „otežavajućih okolnosti“. Proces inkriminisanja se bez prekida nastavlja do naših dana

Nasilje mladih je danas centralna tema političkih diskursa i dela medija u francuskom društvu a kao odgovor na proizvedeni strah i moralnu paniku¹⁷, ono je postalo i jedan od glavnih predmeta ustanovljenog procesa inkriminisanja. Policijske statistike, na koje se i poziva panični diskurs koji zahteva pooštavanje tog procesa, svedoče o porastu broja osumnjičenih maloletnika za 40% u poslednjih desetak godina (1996-2006). Taj porast brojki proizvod je, pre svega, krađa (najčešće bez nasilja i upotrebe oružja) i napada na lica (povrede su danas brojnije, ali manje ozbiljne). Iz tabela osuđenih maloletnika (za 1984, 1993. i 2004) za umišljajne telesne povrede razvrstane po težini, jasno se vidi tendencija opadanja osuda za najteže povrede (privremena nesposobnost za rad duža od osam dana: 7,8%) i prava eksplozija osuda za lakše telesne povrede (privremena nesposobnost za rad kraća od osam dana: trostruko uvećanje) i verbalno nasilje (17 puta više osuda). Među mladima, ukupan broj ubistava i krađa uz upotrebu oružja se smanjuje. Samo se broj silovanja povećava među zločinima, što je verovatno posledica pomenutog preobražaja statusa ovog tipa nasilja.

Porast nasilnih ponašanja maloletnika u policijskim statistikama počiva, dakle, na lakšim delima. Da li to kretanje odgovara stvarnom kretanju ponašanja ili „upućivanju“ i gonjenju tih ponašanja? Ove dve stvari ne isključuju jedna drugu, ali tri elementa navode na davanje prednosti drugoj hipotezi.

Prvi element je širina „rezervoara“ slučajeva zabeleženih na osnovu obaveštenja građana i potencijalno sudivih. Deo dela za koje zna policija ne nalazi se u statistikama jer nije upućen sudu (ne čini predmet zapisnika, samo je zabeležen u „dnevnom registru obaveštenja“ koja daju građani). Tu se najčešće nalaze opisi svađa, udaranja, pretnji u toku prepirki, ili razmirica, naročito bračnih i porodičnih. Dakle, čitava serija nasilnih ponašanja male težine ne čini predmet tužbi i zapisnika. Kada je reč o maloletnicima, ova dela male težine najčešće su sankcionisana policijskim upozorenjima. Ali, u kontekstu političke dramatizacije i masovne mobilizacije krivičnog lanca oko nasilja maloletnika, policajci su progre-

16 Na primer, u oblasti napada na ličnost, nova nedela su: zločin torture i varvarskog postupanja, prestup dovođenja u opasnost drugoga (usmeren posebno na oblast saobraćajne delinkvencije i nesreća na radu), prestupi ometanja mera pomoći, navođenje maloletnika na prosjačenje, alkoholizam, upotrebu droga ili vršenje krivičnog dela, prestup organizovanja grupe u cilju trgovine drogom, prestup zlonamernih ili ponovljenih telefonskih poziva, potpuno novi prestup seksualnog uznemiravanja. Dalje, neprestano se pojačava penalizacija nasilja usmerenih ka određenim kategorijama lica (maloletnici, „nosioci javnih ovlašćenja“, „lica koja vrše javnu službu“), mestima (školske ustanove pre svega) ili okolnostima (manifestacije, „udruživanje“ za delovanje), kao što se sve veća pažnja poklanja prestupima moralnog uznemiravanja na radnom mestu i prestupima brucoških podvala. Mucchielli, Saurier (2007: 44-47) *Gendarmes et voleurs. De l'évolution des délinquances aux défits du métier*, L'Harmattan, Paris 2007.

17 Filipović, M. Nasilje u francuskim školama: Moralna panika i činjenice, u *Poremećaji ponašanja u sistemu obrazovanja*, FASPER, Beograd 2008, pp. 233-247.

sivno podsticani da više slučajeva usmeravaju ka postupku i da sve više „vraćaju“ sudovima njihovo pravo da ukore, dok ovi poslednji primaju neodložne zapovesti da ograniče broj odbacivanja krivičnih prijava.

Drugo, od početka devedesetih javne vlasti insistiraju na pojačanom upućivanju i gonjenju o čemu svedoče izglasani zakoni, uredbe i cirkularna pisma upućena od strane ministarstava (unutrašnjih poslova, pravde, prosvete). Na sudskom planu se desila „mala revolucija“ u tužilačkoj praksi: reč je o načinu brzog sankcionisanja koji je namenjen za postupanje sa sitnom delinkvencijom. Pojačanje gonjenja povezano je i sa smanjenjem odbacivanja krivičnih prijava usled neznatne težine utvrđenih dela (sa 51,5% na 25,7% između 1998. i 2006). Ovo kretanje je učinjeno u korist „alternativa gonjenju“, kao što je „podsećanje na zakon“ (neka vrsta opomene-ukora), koje je u 2006. činilo 40% usmerenja. Ta vrsta ukora činila je 2006. 70% alternativa gonjenju, i 28% celine odgovora na maloletničku delinkvenciju. Ovo kretanje, koje se nastavlja ubrzanim ritmom, predstavlja pokazatelj promene koja proizlazi iz pojačanja gonjenja, a ne nužno iz ponašanja maloletnika.

Najzad, ankete samootkrivene delinkvencije (*délinquance autodéclarée*) sprovedene na adolescentima školskog uzrasta obezbeđuju poslednji „adut“ u relativizovanju hipoteze o snažnom skorašnjem porastu nasilnih ponašanja maloletnika.¹⁸ Poređenje anketa iz 1999. i 2003. godine ukazuje na veliku postojanost maloletničke delinkvencije. Ustanovljena razlika ukazuje zapravo na promenu vrednosti i praga tolerancije: nova moralna ispravnost naspram nasilja navodi svedoke, žrtve, školske vlasti itd. da više izveštavaju policiju o nasilnim ponašanjima. Dakle, Mucchielli razvija hipotezu da se pojačava preduzimanje „upućivanja uzduž krivičnog lanca“, što je posledica značajnog porasta brige o agresivnim, delinkventnim i necivilizovanim ponašanjima mladih. Ali, to je zapravo „... pitanje društvene kontrole u svojoj složenosti: u igri odnosa unutar čitavog društva stvaraju se rasute pojave ekskluzije, čiji jedan deo poprima formu upućivanja ka krivičnom sistemu.“

Širenje „sudivosti“, kao načina rešavanja sukoba u svakodnevnom društvenom životu potpomognuto je nastavljanjem pacifikacije običaja i neposredno pojačano stalnim širenjem inkriminacija. Širenje sudivosti povezano je takođe i sa razvitkom savremenog načina života u meri u kojoj on umanjuje sposobnosti (mogućnosti) za rešavanje interpersonalnih sukoba u mikrodruštvenim zajednicama. Urbani i periurbani načini života, više nego ranije, razdvajaju porodično prebivalište od radnog mesta (koje inače postaje sve nesigurnije i privremenije, te zato i manje pogodno za produbljivanje odnosa), trgovina (velikih anonimnih tržišnih centara i supermarketa), škola i mesta društvenih okupljanja. Anonimnost postaje pravilo u četvrti i u zgradi u kojoj stanujemo, u prevozu i na mestima na kojima se provodi slobodno vreme. Istraživanja potvrđuju da su u osetljivim urbanim zonama, češće nego drugde, prisutni izolacija, povlačenje u sebe, nespokoj, izazvani nezaposlenošću, i slabošću profesionalnih, društvenih i porodičnih mreža. Kako se bliski kontakti ubrzano proređuju, dodatno se pojačava trend smanjenja sposobnosti vansudskog rešavanja interpersonalnih sukoba. Međusobno nepoznavanje, odsustvo navike vođenja dijaloga i posredovanja nagoni pojedince da se sve češće obraćaju javnim vlastima. Posledica toga jeste da organi

18Ako bi trebalo nazreti određenu opštu tendenciju, ona bi bila u opadanju najtežih prestupa.

reda sve češće beleže „lake napade na lica“. Neka istraživanja ukazuju da osnovne promene u delinkvenciji, koju policija beleži poslednjih godina, zapravo nisu u samoj prirodi delinkventnog ponašanja, već u proširenju definicije delinkvencije, na jednoj strani, i promeni načina rada organa reda i pritužbenih ponašanja građana, na drugoj strani.¹⁹

Tako, na primer, raste i broj prijava nasilja u školskoj sredini. Ovaj porast je povezan sa više strukturalnih činilaca (na primer, produženje školovanja đaka iz nižih društvenih slojeva). Graja u razredu, začikivanje odraslih u školi, neredi na času fizičkog i na školskom odmoru, nisu, naravno, novi fenomeni. Ali, devijacija i nasilje su nekada bili bolje kontrolisani i ograničavani, jer su, sa jedne strane, pragovi tolerancije bili viši (proces pacifikacije običaja), dok je, sa druge strane, socijalna distanca između đaka i odraslih bila manja. Ta socijalna i kulturna distanca se od tada povećava, rezultujući u „prekidu kodova“. Nastavnik više ne razume smisao nasilja, i zato ne zna kako da upravlja njime, te se sve češće obraća javnoj vlasti da bi našao izlaz iz situacije kojom ne gospodari.²⁰ To je proces „širenja sudivosti“ koji se masovno odvija kada je reč o sporovima „niskog intenziteta“, koji su sami po sebi retko kada novi, no kojih se organizacije (škole, domovi za maloletnike, privatne firme) rasterećuju i nastoje da ih „prebace“ na policiju i sudstvo, prepuštajući zaposlenima na najnižem nivou, službenicima iz prve linije, da podnesu tužbu.

Značajan rast (52%) u periodu 2002-2006. beleži se u oblasti delikata koji su u sferi aktivnosti „policije za strance“ („police des étrangers“). To je posledica promene politike koja je sve više usmerena na pooštavanje kontrole stranaca, t.j. dozvola za boravak i rad.²¹

Sledeću oblast značajnog rasta (40% u periodu 2002-2006, sa 108121 na 151487 slučajeva) čine delikti povezani sa kršenjem zakona o drogi (infractions à la législation sur les stupéfiants – ILS). Reč je prevashodno o pojačanoj penalizaciji običnih uživalaca droga, koji ovde čine $\frac{3}{4}$ prestupnika i koji su u 90% slučajeva pušači marihuane.²²

Najzad, posebno mesto zauzima kategorija kažnjivih dela učinjenih protiv službenih lica, pre svega policajaca (infractions envers des personnes dépositaires de

19 Policija i žandarmerija se sve više žale na ponašanje građana koji ih iscrpljuju „beznačajnim“ zahtevima koji, po njihovom mišljenju, ne spadaju u njihovu nadležnost (ne odgovaraju „nivou ozbiljnosti njihovog posla“), posebno kada je reč o komšijskim sukobima, nepristojnim ponašanjima mladih (buka i neredi na javnom mestu) i bračnim i porodičnim sukobima. Treba primetiti da porastu broja zabeleženih napada na lica u velikoj meri doprinose i poslednjih godina umnogostručeni sudski postupci koje iniciraju sami policajci i žandarmi (zbog opiranja ili uvreda prilikom njihovih kontrola) kao i službenici javnih preduzeća (kontrolori u gradskom prevozu, na primer) ili lica zaposlena u obezbeđenju tržnih centara.

20 Ovo je posebno pojačano kada se na jednoj strani nalaze đaci iz nižih društvenih slojeva koji istovremeno potiču iz neevropske imigracije, sa određenim kulturnim osobenostima, a na drugoj predstavnici institucija masovno proizašli iz srednje klase oblikovane putem „institucionalnih kultura“. Distanca i nerazumevanje su u tom slučaju ponekad maksimalni.

21 Zakone o imigraciji prekršilo je 2002. 57643, a 2006. 87821 lice. Ovde nije nužno reč o stvarnom porastu broja ilegalnih imigranata, već o pooštavanju imigracione politike i „zatvaranju granica“ u „tvrđavi Evropi“.

22 U 90% slučajeva uživaoci kanabisa su muškarci mlađi od 30 godina, polovina od njih je bez zaposlenja, ostali su srednjoškolci i studenti, potom radnici i službenici. Ovde leži i jedna od najflagrantnijih nepravdi u policijskom tretmanu delinkvencije: dok brojna istraživanja ukazuju da su mladi iz viših i srednjih društvenih slojeva u istoj meri uživaoci droga, njih policija mnogo ređe uznemirava.

l'authorité publique-IPDAP). Ova evolucija svedoči o kontinuiranom pogoršavanju odnosa između stanovništva i policije, posebno u „osetljivim četvrtima“, i o navici policije (stečenoj tokom pobuna devedesetih godina) da čarke i sukobe nastale prilikom učestalih legitimisanja emigrantske omladine prijavljuje javnom tužiocu.

Ove tri oblasti su vrlo značajne i za objašnjenje porasta stope razrešavanja slučajeva od strane policije i žandarmerije.²³ Rast za 8% (sa 26,3% u 2002. na 34,3% u 2006) možda bi mogao da označi preokret u ranije ustanovljenoj „istorijskoj tendenciji“²⁴ stagnacije ili opadanja te stope?

Pažljivija analiza brojki pokazuje da 10 kategorija kažnjivih dela (od 107 koje obuhvata statistika) objašnjava 80% „viška“ razrešenih slučajeva iz 2006. Neke od ovih kategorija su u većoj meri povezane sa aktivnostima policije, a neke sa prijavljivanjem od strane žrtava. Policija i žandarmerija povećavaju brojku uspešno razrešenih slučajeva posebno goneći pušače marihuane (njih ima devet puta više nego dilera) i strance sa neregulisanom boravišnom dozvolom. Ove dve kategorije kažnjivih dela same objašnjavaju 35% navedene razlike u broju uspešno razrešenih slučajeva. Ostatak čine IPDAP, nezakonito posedovanje oružja i rad na crno (40% „viška“ razrešenih slučajeva). Dakle, povećanje potiče od intenzifikacije kontrola i češćih verbalnih sukoba pri tim kontrolama. Sa druge strane, 4 od 5 kategorija kažnjivih dela koja prijavljuju žrtve, odnose se na „napade na lica“: napadi i ranjavanja sa umišljajem, verbalno nasilje i nasilja povezana sa porodicom i decom. Dakle, policija se koncentriše na one napade na lica u kojima su počinioci većinom poznati žrtvama i od njih i prijavljeni.

Uopšte uzevši, većina faktora od kojih zavisi evolucija delinkvencije izmiče aktivnostima policije. Osim u slučaju kontrole imigranata u neregularnoj situaciji i uživalaca droge, ne postoji direktna korelacija između nivoa policijske represije i efikasnosti policijske aktivnosti. Ideja da je intenzifikacija policijske akcije glavni faktor (indirektni-odvraćanje, direktni-hapšenje) smanjenja globalnog nivoa delinkvencije je pogrešna. Jedini efekat takve politike je zapravo intenzifikacija represije nad sitnom delinkvencijom.

Višestruki faktori doprinose procesu pacifikacije običaja koji bez sumnje nastavlja da deluje u modernom zapadnom društvu, doprinoseći neprekidnom povlačenju upotrebe fizičkog nasilja iz uobičajenih i svakodnevnih sukoba u društvenom životu: dalje snižavanje praga osetljivosti, procvat individue i individualizma, globalni porast životne udobnosti i očekivanja od života, rastuće prijavljivanje svih vrsta rizika, nastavak prenošenja na državu uređenja interpersonalnih sukoba, smanjenje velikih sukoba u nacionalnom političkom životu, smanjenje broja i intenziteta štrajkova, stabilizacija političkih partija i izbornih procesa, rastuća policijska i sudska represija nad svim oblicima agresivnog i nasilnog ponašanja, akcije društvenih pokreta (posebno feminističkog) koji denun-

23 Treba, međutim, podsetiti na prosti efekat strukture: kada masa slučajeva sa malom stopom razrešenja opada (krađe), a povećava se masa slučajeva sa visokom stopom razrešenja (napadi na osobe), mehanički će porasti globalna stopa razrešenja.

24 Ova tendencija je povezana sa evolucijom načina života: koncentracija stanovništva u urbanim i periurbanim zonama koje odlikuje anonimnost, odsustvo ranije socijalnosti radničkih četvrti i smanjeno „nagledanje“ domaćinstava i vozila od strane njenih stanovnika, širenje novih potrošnih dobara itd. te snažan porast krađa i provala počev od 60-ih godina.

ciraju različite oblike nasilja, pojačanje „moralnog nadzora“ koji vrše mediji preduzimajući „krstaške pohode“ za izmenu običaja“ itd.

Preokret u prioritetima javne politike očigledan je počevši od 2002. godine. Predsednička kampanja se fokusirala na problem „sigurnosti“ i „nulte tolerancije“, a navodni spektakularni uspesi njujorškog iskustva često su uzimani za primer na desnici. Od tada neprestano raste „bezbednosno ludilo“ („*frénésie sécuritaire*“), koje inicira vlada, i koje se najviše ogleda u nagomilavanju novih zakona koji bi trebalo da reformišu krivično pravo i krivični zakonik, na svakih šest meseci, u proseku. Oni se donose po hitnom postupku, dok su prethodni tek počeli da važe i još nije moguće proceniti njihove praktične efekte. Sve se dešava kao da je funkcija zakona manje reformatorska a više deklarativna, više sredstvo da se demonstrira odlučnost i agilnost vlasti a manje da se reše stvarni problemi.

Nekoliko procesa ili tendencija učestvuje u stvaranju ovog „bezbednosnog ludila“. Mucchielli navodi pet: dramatizacija, kriminalizacija, dehumanizacija, disciplinovanje i desocijalizacija.

Strategija dramatizacije, koja je poslužila za vođenje izbornih kampanja 2001-2 i 2006. zapravo je stalno na delu, ozbiljno doprinoseći deformisanju realnosti. Tako, na primer, N. Sarkozy, predstavljajući novi zakon o prevenciji u narodnoj skupštini u novembru 2006. ističe da se mora prekinuti sa „gotovo garantovanom nekažnjivošću maloletnih delinkvenata“, „...okončati sa kulturom ponavljanja mera kao što su ukori i opomene roditeljima (*l'admonestation ou la remise aux parents*)“, i koje „...nemaju nikakve efekte kada je reč o tako ozbiljnim nedelima kao što su napadi uz upotrebu oružja ili silovanja.“ Realnost je, već smo videli, drugačija: zločini kao što su ubistva, silovanja, oružani napadi predstavljaju samo 1% maloletničke delinkvencije koju beleži policija. Dakle, ostalih 99% nedela je manje ozbiljnoa i drugačije prirode. Dalje, pravosuđe ponosno ističe da „stopa krivičnog odgovora ne prestaje da raste, i da je dostigla 87,2% u 2006. Sudije za maloletnike zaista izdaju samo opomene roditeljima i ukore u manje od polovine slučajeva, a druga polovina se sastoji od raznih prisilnih mera među kojima je zatvor na prvom mestu.

Kao odgovor na navodno „novi i stalno rastući kriminal“, pribegava se najpre stalnom jačanju pravosudnog „arsenala“. Nastaju nova krivična dela, proširuju se definicije već postojećih, dodaju se „otežavajuće okolnosti“ koje pooštavaju kazne i ponekada čak transformišu krivičnu kvalifikaciju dela,²⁵ proširuju se ingerencije policije i redukuju slobode u krivičnoj proceduri (posebno u ime borbe protiv terorizma, koja dozvoljava primenu „izuzetnih mera“) itd. Ovaj proces kriminalizacije usmeren je na pooštavanje sankcija i često favorizuje zatvorske kazne. Rezultat je sasvim vidljiv: 1. januara 2008. u francuskim zatvorima je bilo 61067 zatvorenika, što je za 26% više nego 1. januara 2002. Tako, *la volonté de punir* nije samo fraza, ona stvarno puni francuske zatvore.²⁶

25 Tako isti čin može da od prekršaja (*la contravention*) postane prestup (*le délit*), od prestupa zločin (*le crime*). Principium divisionis ove podele krivičnih dela u francuskom pravu je vrsta i mera propisane kazne. O modifikacijama krivičnog zakona i zakona o krivičnoj proceduri u poslednjih desetak godina vid. J. Danet, *Cinq ans de frénésie pénale*, in: *La frénésie sécuritaire*, Paris, La découverte, 2008, pp19-29. Jedan važan aspekt ove evolucije, koji se tiče pravosuđa za maloletnike, analizira Christine Lazerges, u tekstu *Un populisme pénal contre la protection des mineurs*, u istoj knjizi, pp30-41.

26 B. Aubusson de Cavarlay detaljno analizira komponente ove zatvoreničke „inflacije“ u tekstu *La nouvelle inflation carcérale*, pp.52-64.

Čini se da nove bezbednosne politike podrazumevaju shvatanje delinkvencije ili kao fatalnosti ili kao racionalnog izbora koji se onda može onemogućiti strategijom odvrćanja pomoću pretnji kaznom. Otuda maksima uporno ponavljana prilikom izglasavanja zakona o prevenciji maloletničke delinkvencije: „Najbolja prevencija je kazna“.

Uprkos činjenici da istraživanja pokazuju da problemi recidiva nisu nepremostivi, te da je ovde od najvećeg značaja socio-psihološko praćenje osuđenika i u zatvoru i van njega, kao i politika uslovnog oslobođanja, poslednjih godina, suština zakonodavnih inicijativa svodila se na „treniranje stogosti“ produžavanjem zatvorskih kazni, i na što je moguće dužem izolovanju od društva. U svakom slučaju, interesovanje za ličnost, biografiju i „karijeru“ delinkventa se potiskuje, praveći mesta za logiku „upravljanja rizikom“ koja ima mnogostruke posledice na bezbednosnu politiku²⁷ i na upravljanje pravosudnim sistemom.

Dehumanizacija je na delu i kada je reč o kategoričkom odbijanju vlade da razmotri ponovno uvođenje „rejonske policije“ (la police de proximité). Nemiri u „osetljivim četvrtima“ stalno pokazuju da je pogoršanje odnosa između stanovnika tih četvrti i policije jedan od konstantnih elemenata haosa koji u njima povremeno nastaje. Vlade ipak biraju „održavanje odnosa snaga“ kao svoju politiku i stalno militarizuju i diskurs i policijsku praksu, obnavljajući zapravo militarističku i kolonijalnu politiku.

Na drugoj strani, pod maskom modernizacije, racionalizacije, dobijanja na efikasnosti i brzini, vrše se veliki pritisci na tužilaštva i odluke sudova. Umnožavaju se „hitne procedure“, zahteva se „tretman u realom roku“, ako ne i trenutčan. Tako sudovi u velikim gradovima sve više rade kao na traci, sa masom slučajeva kojom su zatrpani sa svih strana.

Najzad, „desocijalizacija“, u ovom kontekstu, znači odbijanje da se prizna da postoje društveni problemi koji proširuju mehanizme proizvodnje ekskluzije, devijacije i delinkvencije, odbijanje da se analiziraju *les raisons d'être* ponašanja koja „remete javni red“.

Beskućnici i njihovi psi deranžiraju „pošten svet“ svojom prošnjom i bukom remeteći njegov kućni red i mir. Da bi se to sprečilo, nastao je prekršaj „agresivne prošnje“ da bi oni „...savili kičmu i spustili pogled kada traže milostinju.“ Nije reč o tome da treba povesti borbu protiv siromaštva i bede, nego da se na neki način ta beda učini manje vidljivom. Prostitutke „osvajaju“ neke bulevare koji su preblizu finih četvrti. Da bi se to sprečilo, preti im se pooštrenim gonjenjem, i njih i njihovih klijenata, što će ih primorati da se više sakrivaju. Drugi oblici prostitucije se ne ometaju. U četvrtima zahvaćenim procesom getoizacije izbijaju opšte pobune, ujesen 2005, nakon toga još mnoge, lokalizovane, kao u Villiers-le Bel u novembru 2007. Da bi se to sprečilo, samo će se poslati dodatne policijske snage i specijalci i zapretiti da će vinovnici nereda i provokatori biti primereno kažnjeni. Neće se oformiti ozbiljna parlamentarna anketna komisija, odbijaće se svako dovođenje u pitanje funkcionisanja institucija, ćutaće se o koncentraciji ekonomskih i društvenih problema koji pothranjuju procese getoizacije. Reći će

27 Na primer, ideja o pretpostavljenoj moći odvrćanja je u osnovi sve šire primene tehnike video nadzora, uz ogromne profite preduzeća koja prodaju odgovarajuću tehničku opremu. Čak i u školama, umesto nekada uobičajenog zapošljavanja studenata kao „nadzornika“ (*les surveillants*), sposobnih da kontrolišu ponašanje đaka, sve češće se pribegava (dehumanizovanom) video nadzoru.

se da te nereda „podbadaju“ „dripci“ kojima manipulišu subverzivne grupe, koje sopstvene četvrti pretvaraju u taoce.²⁸

Uzmicanje ideja o reintegraciji i rehabilitaciji delinkvenata u korist onih o kažnjavanju i „upravljanju rizicima“, sakralizacija žrtava, dramtizacija zločina i moralizacija političkog diskursa, nastajanje novog „penalnog populizma“, uvođenje novih načina upravljanja policijom i pravosuđem, pojačano pribegavanje zatvorskim kaznama, sve ove komponente „nove kulture društvene kontrole“ ustanovljene u SAD i Velikoj Britaniji, sve više su na delu i u Francuskoj, a možda i u drugim društvima „kasne modernosti“.

LITERATURA

1. Bourdieu, Pierre, dir.,(2001) *La misère du monde*, Paris, Seuil
2. Debarbieux, Eric (2002) *La violence en milieux scolaire: statistiques officielles, victimations et multivictimations*, Cahiers français No. 308, pp.50-58.
3. Debarbieux, Eric (2002 A) *L'école face à la délinquance* in: Mucchielli L. Et Robert P., *Crime et sécurité, l'état de savoirs*, Paris, Seuil
4. Debarbieux, Eric (2002 B) *L'oppression quotidienne: Recherches sur une délinquance des mineurs*, Paris,
5. Dubet, François (1987) *La galère: jeunes en survie*, Paris, Fayard
6. Filipović, M. (2008) *Nasilje u francuskim školama: Moralna panika i činjenice, u Poremećaji ponašanja u sistemu obrazovanja*, FASPER, Beograd 2008, pp. 233-247
7. Filipović, M. (2006) *Bez izlaza i bez saveznika: pobune u francuskim predgrađima*, Sociologija 3/2006, pp.265-282
8. Mucchielli, Laurent (2001) *Violences et insécurité: Fantômes et réalités dans le débat*
9. français, Paris, La découverte
10. Mucchielli, Laurent (2002) *Les facteurs économiques et sociaux de la délinquance*, Cahiers français No. 308, pp.32-37
11. Mucchielli, L., Le Gaziou V., (2007) *Quand les banlieues brûlent. Retour sur les émeutes de novembre 2005*, Paris, La Découverte
12. Mucchielli, L.(sous la dir.), (2008a), *La frénésie sécuritaire*, Paris, La découverte
13. Mucchielli, L. (2008b) *Jedno nasilnije društvo? Društveno-istorijska analiza interpersonalnih nasilja u Francuskoj od 1970. do danas*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, god. LXI, 1/200826-47, i 2/2008, 5-24
14. L. Mucchielli: *Demographic and Social Characteristics of Murderers and their Victims*, Population-E 2004, 59(2)
15. Mucchielli, Saurier (2007) *Gendarmes et voleurs. De l'évolution des délinquances aux défits du métier*, Paris, L'Harmattan
16. Roché, Sebastien (2002) *La politique de „tolérance zéro“ et ses controverses* in:Tronquoy (dir.) *État, société et délinquance*, Cahiers français No.308, pp.71-77.

28 Vid. L. Mucchielli, V. Le Gaziou, *Quand les banlieues brûlent. Retour sur les émeutes de novembre 2005*, La Decouverte, Paris 2007. Interesantno je da se u oblasti privrednog i finansijskog kriminala ne forsiraju nikakve „politike nulte tolerancije“

17. Tribalat, Michèle (1996) De l'immigration à l'assimilation, Paris, La découverte/ INED
18. Vacquant, Loic (2004) Punir les pauvres, Marseille, Agone
19. Wieviorka, Michel, dir. (1999) La violence en France, Paris, Seuil
20. Wieviorka, Michel (1992) La France raciste, Paris, La découverte

THE EVOLUTION OF VIOLENCE: AN ATTEMPT TO RATIONALIZE THE IDEOLOGICAL DISCOURSES

Mirko Filipović

University of Belgrade - Faculty of Special Education and Rehabilitation

Summary

Catastrophic vision of the society progressively sinking into violence does not find support in administrative statistics nor in results of the victimation surveys. It primarily serves to legitimate the new social control in societies of late modernity undermined by structural crisis (unemployment, growth of poverty, growth of social inequalities, dismantling of the well-fare state). L. Mucchielli suggests a complex analytical approach comprehending several processes of potentially different origin, scope and rhythm, which can help us to clean ideological mists resulting in „security frenesy“.

Key words: violence, insecurity, security policy, customs pacification, incrimination, consumption society, social classes, ghettoization